

**RENKLER ÜZERİNE
DÜŞÜNCELER**

Ludwig Wittgenstein

Josef Johann Ludwig Wittgenstein, 26 Nisan 1889'da Viyana'da doğdu. Avusturyalı bir çelik üreticisinin oğlu, sekiz kardeşin en küçüğüydü. Berlin'de iki yıl makine mühendisliği öğrenimi gördü. Daha sonra Bertrand Russell'in etkisiyle mantığa ve felsefeye yönelen Wittgenstein, Birinci Dünya Savaşı'nda Avusturya ordusuna yazıldı ve savaş boyunca mantık ve felsefe notları tuttu. 1919'da toplum hayatına döndükten sonra babasından miras kalan serveti dağıtarak aşırı sade ve tutumlu bir yaşam biçimini benimsedi. Öğretmenlik ve bahçıvan yamaklığı yaptı, müzikle ilgilendi. *Tractatus* ile felsefeye yapabileceği katkıları tükettiğini düşünen Wittgenstein, ani bir kararla yeniden felsefeye yöneldi. 1929'da Cambridge Trinity College'da öğretim üyesi oldu. 1939 yılında Cambridge Üniversitesi'nde felsefe kürsüsüne atandı. Hitler'in Avusturya'yı işgal etmesinden sonra İngiliz vatandaşlığına geçti. 1944 sonbaharında kanser olduğu anlaşıldı. 29 Nisan 1951'de Cambridge'de öldü.

Çağımızın en önemli düşünürlerinden biri olan Ludwig Wittgenstein, 20. yüzyılın ikinci çeyreğinde Anglo-Sakson felsefesini derinden etkilemiş, mantık kuramları ve daha sonra da dil felsefesiyle iki özgün felsefe sistemi oluşturmuştur.

Başlıca yapıtları: *Tractatus Logico-Philosophicus* (1922; *Mantıksal-Felsefi İnceleme*), *Philosophische Untersuchungen* (1953; *Felsefi Soruşturmalar*), *The Blue and Brown Books* (1958; *Mavi ve Kahverengi Kitaplar*), *Tagebücher 1914-16* (1961; *Defterler 1914-16*), *Zettel* (1967; *Notlar*), (*Philosophische Grammatik* 1969; *Felsefi Gramer*), *Über Gewissheit* (1970; *Kesinlik Üzerine*), *Bemerkungen über die Farben* (1977; *Renkler Üzerine Düşünceler*).

Bu kitaplardan *Tractatus* dışındakiler, mirasçıları E. Anscombe, R. Rhees ve G. H. von Wright tarafından Wittgenstein'in ölümünden sonra yayımlanmıştır.

İlyas Altuner

Samsun Çarşamba doğumlu. Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ni bitirdi. Selçuk Üniversitesi ve Marmara Üniversitesi'nde yüksek lisans eğitimi, İstanbul Üniversitesi ve Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi'nde doktora eğitimi aldı. Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde İslam Felsefesi öğretim elemanıdır. Web of Science'ta indekslenen *Beytulhikme An International Journal of Philosophy* ile *Entelekyia Logico-Metaphysical Review* dergilerinin editörlüğünü yapmaktadır. Kitap, makale ve çeviri gibi türlerde pek çok yayını vardır. Evli ve iki çocuk babasıdır. İyi derecede İngilizce ve Arapça bilmektedir.

Fatih Özkan

Eskişehir doğumludur. 1997 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 2000 yılında "A. N. Whitehead'de Din-Bilim İlişkisi" teziyle yüksek lisansını, 2008 yılında "Duns Scotus'ta İradecilik" teziyle doktorasını tamamladı. Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğretim üyeliği yaptı. Kuruluşundan itibaren bulunduğu Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü'nde 2022 yılında doçentliğe atanmıştır. Özkan, halen çalışmalarının önemli bir kısmını psikoloji ve felsefi antropoloji alanlarında sürdürmektedir. Evli ve üç çocuk babasıdır. İngilizce ve Arapça bilmektedir.

RENKLER ÜZERİNE
DÜŞÜNCELER

LUDWIG WITTGENSTEIN

Türkçesi
İlyas Altuner
Fatih Özkan

HECE YAYINLARI

Hece Yayınları:

Ludwig Wittgenstein
Bemerkungen über die Farben / Remarks on Colour
Ed. G. Elizabeth M. Anscombe

Editör
Uğur Polat

©Hece Yayınları

1. Baskı

Kapak Tasarımı
www.sarakusta.com.tr

Teknik Hazırlık
www.hece.com.tr

ISBN:

Baskı

Emsal Matbaa Tanıtım Hizmetleri San. ve Ltd. Şti.
Sertifika No: 46753

HECE Basın Yayın Reklamcılık San. Tic. Ltd. Şti.

Konur Sokak No: 39/1-2 Kızılay-Çankaya/Ankara

T: (0 312) 419 69 13 F: (0 312) 419 69 14

e-posta: hece@hece.com.tr

www.hece.com.tr

Sertifika No: 17672

© Eserin bütünüyle ya da kısmen fotokopisinin çekilmesi, mekanik ya da elektronik araçlarla çoğaltılması, kopyalanarak internette ya da herhangi bir veri saklama cihazında bulundurulması, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun hükümlerine aykırıdır ve hak sahiplerinin maddi ve manevi haklarının çiğnenmesi anlamına geldiği için suç oluşturmaktadır.

İÇİNDEKİLER

ÇEVİRENİN ÖNSÖZÜ / 7
YAYINCININ ÖNSÖZÜ / 11
I. BÖLÜM / 13
II. BÖLÜM / 31
III. BÖLÜM / 35
KAYNAKÇA / 99

ÇEVİRENİN ÖNSÖZÜ

Antikçağdan Newton'a kadar pek çok filozof renk kuramı hakkında görüşler belirtmiştir. Bu filozoflardan kimi renge öznel açıdan yaklaşırken kimi de nesnel açıdan yaklaşmıştır. Modern dönemdeki çalışmalar renk kuramına yeni boyutlar kazandırmıştır. Descartes'ın *Dioptrik*'i ve Grimaldi'nin gözlemleri Newton'a ışık tutmuş ve Newton *Optik*'inde renklerin fizyolojik yapıda olduğundan bahsetmiştir. Goethe ise renklerin fiziksel sayılmasına karşı çıkan psikolojik bir açıklama getirmeye çalışmıştır. Onun görüşüne göre renkler canlı, insansı şeylerdir.

Bilimsel belgelere değil de Goethe'nin kendi sezgilerine dayanan *Renkler Kuramı* bilimsel bir eser sayılacak nitelikte değildir. Goethe, iki bölüme ayrılan kitabının birinci bölümünde renklerin sıraya dizilişine ve renk olgusunun karışıklığı ile görmenin önemine işaret etmek istemiştir. Eserin ikinci bölümünde ise Newton'un kuramına karşı çıkmış ve onu önceden saptadığı sonuçlara varmak için kimi deneylere öncelik tanımakla suçlamıştır. Ne var ki, çağdaş kuramlar renkleri maddenin dar alanından çıkarıp fizyoloji ile psikolojinin ortak alanına yerleştirence, Goethe'nin renk kuramı da yeni bir anlam kazanmıştır.

Wittgenstein'in *Renkler Üzerine Düşünceler* adlı eseri, bir anlamda Goethe'nin *Renkler Kuramı* eseriyle yüzleşmektedir. Goethe, kitabını yazarken Newton'ın optik öğretilerinden etkilenmiştir. Wittgenstein ise Goethe'nin eserinden etkilenmekle birlikte, daha farklı bir bakış açısı sunmaya çalışmaktadır. Çünkü ona göre Goethe çok iyi bir renk kuramı ortaya koymuş değildir, mevcut kuramlar içerisinde en doğru kuramı oluş-

turmaya çalışmıştır. Wittgenstein'a göre Goethe'nin öğretisi tatmin edici bir öğreti olamamıştır, hatta o bir öğreti de değildir. Çünkü onun ortaya koyduğu çıkarımlar ne kuramsal ne de deneyimseldi, aksine Goethe daha çok psikolojik bir söylemle renk öğretisini oluşturmaya çalışıyordu.

Wittgenstein, renkle ilgili düşüncelerini dil oyunları bağlamında dile getirmiş, renk bağıntılarını yine dilin kavramları içinde çözüme kavuşturabileceğine inanmıştır. Wittgenstein'ın temel tezi, renklerin açıklık ve koyuluk yönünden ele alınması gerektiği üzerine kuruludur. Eserin açılış önermesi de zaten dil oyunudur ve bu da renklerin açık ya da koyu olup olmadıklarını bildirmek demektir. Dolayısıyla açıklık ve koyuluk, yeri geldiğinde beyazlık ve siyahlıkla eşdeğer kabul edilir. Ancak Wittgenstein yer yer bu kavramsal yapının dışına çıkarak mantıksal sorgulamalar yoluyla renklerin imkânı hakkında farklı çıkarımlarda bulunmaya çalışmaktadır. Sözelimi görmeyen insanların ya da renk körü insanların zihnindeki kavramsal durumun normal saydığımız insanların zihinsel durumundan farklı olabileceğini vurgulayarak, bizim beyaz dediğimiz bir şeye onların başka bir ad verebileceklerini, hatta aynı rengi farklı durumlarda farklı görebileceklerini söylemektedir. Bunun sonucunda, dil oyununun renkleri belirlemede etkin olduğunu söylemeyi bize dikte ettiğini görmemiz gerekir.

Benzer bir dil oyununu saydamlık ve matlık kavramlarında görmek de mümkündür. Her ne kadar Goethe için de geçerli olsa da, bu durum Wittgenstein açısından yine dil oyunu içerisinde ele alınır ve her iki kavram ya da durum da psikolojik olmaktan çok dilsel bir fenomen olarak betimlenir. Wittgenstein'ın yapmaya çalıştığı şey, renk sözcüklerinin dildeki kullanım şeklini öğrenmenin önemine işaret ederek, renklerin kendinde ne olduklarının asla bilinemez olmasına karşın, bize nasıl göründüklerinin betimlenebilir olduğunun ortaya konulması ve dildeki ortak uzlaşma zemininin dil oyunları üzerinden açıklanmasıdır. Böylece Wittgenstein'ın analitik renk öğretisi, Goethe'nin psikolojik renk kuramından da Newton'ın fizyolo-

jik renk öğretisinden de farklı biçimde, dildeki renk sözcüklerinin mantıksal çözümlemesini ortaya koyan felsefî bir kuram olarak özgünlüğünü korumaktadır.

Wittgenstein, gören insanlarla görmeyen insanlar arasındaki ayrımı psikolojik ve fizyolojik bir düzlemde yapmamızın mümkün olmadığını, bu ayrımın ancak dildeki betiminin yapılabileceğini söylemektedir. Görme kavramına ilişkin olarak, görmeyen insanların zihinlerindeki kavramsal yapının bizim dil oyunumuz içinde anlamsız olduğu gibi bunun tersinin de mümkün olması gerektiğini dile getirerek, her görme eyleminin kendi dil oyunu içinde tutarlı bir açıklaması olduğunu söylemektedir. Bu anlamda, görme fenomeni öğrenilen bir şeyken, renk körü için öğrenilmiş bir durum değildir. Nitekim Wittgenstein'da görmenin ne olduğunu bilmek, görme sözcüğünün dildeki kullanımını öğrenmeye bağlıdır.

Duyusal verilerle kavramların inşasındaki kurallılık, bir takım fenomenolojik problemlerle ortaya konulabilir. Işığın rensizliği, beyazın açıklığı, siyahın koyuluğu gibi görüntüden kaynaklı izlenimler, belli renkler ve formlarla bağlantılıdır. Wittgenstein, rengin basit ve mantıksal olarak nesneyle özdeş olduğu şeklindeki geleneksel düşüncüyü yıkmak için Goethe'nin çalışmaları bağlamında böyle bir yol tercih etmiştir. Bu, görüntünün öznedeki izlenimi ve kavram ile arasındaki ilişkiden çıkan dil oyunu denemesidir.

Renkler Üzerine Düşünceler, Wittgenstein'in en son yazmalarından seçilerek, California Üniversitesi Yayınları tarafından Almanca-İngilizce olarak yayımlanmıştır (*Remarks on Colour – Bemerkungen über die Farben*). Editörlüğünü G. Elizabeth M. Anscombe'nin yaptığı ve İngilizcesi Linda L. McAlister ve Margarete Schättele tarafından yapılan eserin Türkçe çevirisi Ahmet Sarı tarafından Almanca aslından yapılmıştı. Eserin çevirisinde bazı bağlamsal ve kavramsal hatalar bulunması nedeniyle eseri yeniden çevirme gereği duyduk. Çünkü Türkçe çeviride pek çok kavramın Wittgenstein'in ifade etmek istediği anlamı karşılamadığını görmekteyiz. Eserin çevirisini, esasın-

da İngilizceden yapmış olmakla birlikte, kavramların doğru kullanılması ve anlam bütünlüğünün korunması için Almanca aslıyla da karşılaştırdık. Bu nedenle Almancadaki belirsiz adların yerine İngilizcedeki kişi zamirlerini kullanmayı tercih ettik.

Bilineceği üzere Wittgenstein tam anlamıyla bir akademik dil kullanmaktan kaçınmış, edebî bir üslubu da eserlerine yansıtmaya çalışmıştır. Çeviriyi yaparken Wittgenstein'in kullandığı bu güzel üslubu korumaya çaba gösterdik. Eserin ilk yarısı 2016 yılında yapılmış olmakla birlikte, çeviriye ara vermek durumunda kaldık. 2021 yılında yeniden ele aldığımız çalışmayı 2022 yılının başında bitirmiş olduk.

Eserin çevirisindeki teşviki dolayısıyla Abdullah Başaran'a, çevirinin editörlüğünü üstlenmesi ve eserin yayınlanması için her türlü desteği vermesi dolayısıyla değerli dostumuz Uğur Polat'a, yine çeviriyi yayınlama ve felsefe dünyasına sunma çabalarından dolayı Hece Yayınları'na, özellikle de Ömer Faruk Ergezen beyefendiye çok teşekkür ederiz. Bu çeviri dolayısıyla bizlere fedakârlık gösteren eşlerimiz ve çocuklarımız teşekkürün en büyüğünü hak ediyorlar.

Eserin Türkçedeki felsefî düşünceye katkı sağlaması dileklerimizle.

19.02.2022

Ankara